

Odraz těžby v krajině

Intenzivní dolování přetváří náš svět zcela zásadním způsobem

JAKUB JELEN

Těžba nerostných surovin je jednou z nejstarších lidských výrobních činností vůbec. Lze ji doložit již v pravěku a starověku, kdy jsou po převládající těžené a využívané surovině pojmenovány celé vývojové etapy (doba kamenná, doba bronzová). V závislosti na způsobu dobývání suroviny dochází také ke vzniku určitého typu tzv. montánní, resp. postmontánní krajiny.

Stopy po těžbě lze samozřejmě identifikovat i na území Česka, a to jak z dob dávno minulých, tak z nepříliš vzdálené

minulosti. Vzhledem k tomu, že se jednalo obvykle velmi intenzivní změny, zaujaly i členy výzkumného projektu národní a kulturní identity (NAKI). Jako modelová území byly vybrány Jáchymovsko, Kutnohorsko, Kladensko a Karviná. Jáchymovsku se stránky tohoto časopisu věnovaly již několikrát v předchozích letech, nyní si proto představíme zbylá tři území.

STŘÍBRNÉ KUTNOHORSKO

Jak samotný název města naznačuje, jeho historie je spjata s těžbou („kutá-

ním“) stříbrných rud, a to již od středověku. Koncem 13. století poskytoval zdejší revír zhruba jednu třetinu produkce stříbra v Evropě a od té doby je zdejší krajina těžbou formována. Nejvýraznější je především změna reliéfu samotného města a jeho nejbližšího okolí, ve kterém je možné najít např. mohutné pásy hald vytěžené hlusiny, těžební jámy, propadliny a opuštěné kamenolomy.

Nejintenzivnější těžba skončila již před staletími, v menší míře pokračovala hlubinná těžba polymetalických rud

◀ **Karviná, tzv. šikmý kostel sv. Petra z Alkantary.** Foto Zdeněk Lipšský

v rudných dolech na Kaňku téměř do konce 20. století. Hornická těžební krajina na Kutné Hory byla od středověku až do 19. století zcela odlesněná. Na těžebních tvarech vyrostla sídelní zástavba Kutné Hory a Kaňku, čímž mnohé těžební tvary zanikly zejména v samotném městě Kutná Hora. V podstatně řídkší zástavbě Kaňku se ale velmi dobře zachoval 1,5 km dlouhý pás mohutných hald na nejbohatším stříbrnosném Staročeském pásnu.

Hlavní změny ve využívání krajiny nastaly od poloviny 19. století a pokračovaly po celé 20. století dodnes. Docházelo k zalesňování neúrodných ploch, které dnes slouží pro rekreaci. Dále byly zakládány sady ovocných stromů – jabloní, broskvoní i rybízových plantáží. Po roce 1990 byla většina těchto sadů opuštěna a zanikla. Místo nich byly místy založeny nové vinice, část ploch leží ladem a zarůstá novou divočinou, některé části se naopak postupně rozvíjejí díky nové zástavbě rodinných a řadových domů.

DOLY VE SLEZSKU

Karviná a její okolí může sloužit jako učebnicový příklad území, které prošlo rychlé změny ve využití spojené s rozvojem a útlumem těžby černého uhlí. Již v 18. století byla pod Karvinou objevena bohatá ložiska, čímž začíná bouřlivý rozvoj území a proměna do té doby zemědělské krajiny v krajinu těžební. Po roce 1850 zahájily těžbu četné hlubinné doly, které zásobovaly uhlím ostravské hutě. Do Karviné proudily davy lidí, dolů rychle přibývalo a prudce rostl počet obyvatel.

Za první republiky byla Karviná již lidnatým a dále se rozvíjejícím

hornickým a průmyslovým městem. V polovině 20. století došlo k rozhodnutí, že stará zástavba Karviné musí ustoupit těžbě. Došlo k přesídlení obyvatelstva a vybudování nové Karviné, která byla koncipována až na 120 tisíc obyvatel (toho však nebylo nikdy dosaženo). Po roce 1990 s útlumem těžby černého uhlí a těžkého průmyslu na celém Ostravsku naopak obyvatel Karviné ubylo na současných cca 52 tisíc.

Krajina území Karviná – Doly má dnes charakter typické postmontánní a postindustriální krajiny. Je to planina s výhradně listnatými lesíky a křovinami, odkališti, těžními věžemi a rozsáhlými povrchovými industriálními objekty hlubinných dolů, travnatými porosty a četnými vodními plochami. Značná část území působí jako „krajina nikoho“ – bez hospodářského využívání

▲ **Těžba a úprava stříbrné rudy v Kutné Hoře. Knižní malba z 90. let 15. století.** Auto neznámý, volné dílo

a s rozmachem ploch nové divočiny. Menší část území plní funkci rekreační a sportovní.

KLADENSKO – TĚŽBA A PRŮMYSL

Kladno představuje typický příklad industriální a postindustriální krajiny v kombinaci s montánní a postmontánní krajinou, v níž došlo k ukončení těžby černého uhlí a která byla poté postižena i útlumem těžkého průmyslu. Krajina měla až do konce 18. století typicky zemědělský charakter, poté však byly objeveny a otevřeny první uhelné sloje. Od počátku 19. století se rychle rozvíjela těžba i díky koněspřežné dráze z Prahy do Lán, po níž se dopravovalo kladenské uhlí do Prahy. V roce 1854 vznikly kladenské železárny, které se staly nejvýznamnějším průmyslovým komplexem 19. století v celých Čechách.

Na rozvoj těžby uhlí a příliv pracovních sil navazovalo zakládání dělnických a hornických kolonií v blízkosti šachet. Severně od města vznikly rozsáhlé haldy hlušiny. S vyčerpáním některých důležitých dolů a útlumem těžby na konci 19. století se hlavní ekonomickou silou Kladna staly železárny. Soustava dolů prořídla, naopak se rozšířily industriální areály. Ve druhé polovině 20. století byl podporován těžký průmysl, a zatímco těžba uhlí byla po vyčerpání zdrojů utlumena, Kladno zůstalo ocelovým srdcem Čech.

Po roce 1990 dochází k dramatickému útlumu hutnické výroby a opuštění řady kladenských výrobních areálů. Na Kladně vzniká typická postindustriální krajina s množstvím opuštěných továrnických hal, typických brownfieldů, zarůstajících manipulačních ploch, opuštěných slepých asfaltových a panelových komunikací, zaniklých tratí apod. ●

AUTOR PŮSOBÍ NA KATEDŘE SOCIÁLNÍ GEOGRAFIE A REGIO-
NÁLNÍHO ROZVOJE